

Gillan og Quinton gegn Bretlandi

Dómur frá 12. janúar 2010

Mál nr. 4158/05

8. gr. Friðhelgi einkalífs og fjölskyldu

Lagaheimildir til leitar. Afmörkun heimilda til takmarkana á mannréttindum. Varnir gegn hryðjuverkum.

1. Málsatvik

Málið varðaði heimildir lögreglu samkvæmt 44. til 47. gr. bresku hryðjuverkalaganna. Samkvæmt lögnum var lögreglu heimilt að stöðva einstaklinga og leita á þeim án þess að fyrir lægi grunur um refsivert brot.

Samkvæmt lögnum gátu yfirmenn í lögreglunni veitt einkennisklæddum lögreglumönnum almenna heimild til að stöðva vegfarendur og leitað á þeim ef viðkomandi yfirmaður mat aðgerðina nauðsynlega til að koma í veg fyrir hryðjuverk en ráðherra varð að staðfesta heimildina innan 48 klst. frá því að hún var gefin út. Lögreglumenn sem leituðu á grundvelli slíkra heimilda máttu stöðva vegfarendur og gefa þeim fyrirmæli um að taka af sér höfuðföt, skó, ytri klæði og hanska. Þeir höfðu einnig heimild til að leita í vösum á klæðnaði viðkomandi, þreifa á þeim og leita í hári. Heimilt var að framkvæma leitina á almannafæri. Refsivert var að neita að láta leita á sér og gat slíkt varðað sektum eða fangelsi.

Lög um varnir gegn hryðjuverkum tóku gildi 19. febrúar 2001. Fram að þeim tíma sem dómur Mannréttindadómstólsins var kveðinn upp höfðu 44 slíkar opnar leitarheimildir verið gefnar út á grundvelli þeirra. Allar náðu þær til alls Lundúnasvæðisins og gildistími þeirra var alltaf 28 dagar sem var hámarksgildistími þeirra samkvæmt lögnum. Á árunum 2004 til 2008 voru um 80 þúsund leitir framkvæmdar á grundvelli slíkra heimilda en frá 2001 til 2004 voru rúmlega 30 þúsund leitir framkvæmdar.

Kærendur, Kevin Gillan og Pennie Quinton, eru breskir ríkisborgarar. Þau fæddust árin 1977 og 1971 og búa í London. Lögreglan stöðvaði þau og leitaði á þeim 9. september 2003 með vísan til 44. til 47. gr. hryðjuverkalaganna. Þau voru þá á leið til mótmælaaðgerða sem stóðu yfir vegna sölusýningar vopnasala í borginni. Pennie Quinton er blaðakona og var fyrirskipað að hætta myndatökum þrátt fyrir að hún framvísaði blaðamannaskilríkjum. Kevin Gillan var haldið í 20 mínútur. Pennie Quinton var haldið í fimm mínútur samkvæmt gögnum lögreglu. Hún taldi aftur á móti að um hefði verið að ræða hálf tíma.

Málinu var vísað frá á æðsta dómstigi. Taldi dómstóllinn að vafasamt væri að hinar umdeildu leitaráðgerðir hefðu haft áhrif á friðhelgi einkalífs í skilningi 8. gr. sáttmálans. Jafnvel þótt 8. gr. ætti við þá hefðu aðgerðirnar verið framkvæmdar í samræmi við lög og verið í samræmi við þá ógn sem stafaði af hryðjuverkum.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kvörtun kæranda laut að því að heimild hryðjuverkalaganna til að stöðva og leita á þeim hefði brotið gegn persónufrelsi þeirra samkvæmt 5. gr., friðhelgi einkalífs samkvæmt 8. gr., tjáningarfrelsi samkvæmt 10. gr. og funda- og félagaþelfrelsi samkvæmt 11. gr.

Niðurstaða

Um 8. gr.: Dómstóllinn tók fram að heimildin í hryðjuverkalöggjöfinni til að leita ítarlega á fólki, fötum þess og persónulegum munum þess væri skýr takmörkun á rétti einstaklinga til friðhelgi einkalífs. Sú staðreynd að leitin væri framkvæmd á almannafæri gæti jafnvel í einstökum tilvikum talist vera alvarlegri röskun í ljósi þeirrar auðmýkjandi stöðu sem einstaklingurinn væri settur í við slíka leit. Ekki væri hægt að bera leitir sem þessar saman við leit sem fólk þyrfti að sæta á flugvöllum.

Hægt væri að líta svo á að flugfarþegi veitti samþykki sitt fyrir leitinni með því að velja að nota þann samgöngumáta. Leitarheimild lögreglu á grundvelli hryðjuverkalaganna væri annars eðlis. Hægt væri að stöðva einstakling fyrirvaralaust, hvar sem er og hvenær sem er, án þess að maður hefði val um það hvort hann léti leita á sér eða ekki.

Dómstóllinn tók til skoðunar hvort takmörkunin hefði verið lögmælt. Að mati dómstólsins var lögreglu veitt afar vítt svigrúm samkvæmt hryðjuverkalögunum til að ákveða hvort leit færi fram og hvernig hún yrði framkvæmd. Að þessu leyti hefði skort á viðunandi vörn fyrir einstaklinginn gagnvart afskiptum stjórnvalda byggðum á geðþótta.

Í þessu sambandi vísaði dómstóllinn í fyrsta lagi til þess að lögin gerðu enga kröfu um að „nauðsynlegt“ væri að stöðva einstakling og leita á honum. Einungis væri kveðið á um að slíkt væri „ráðlegt“. Þrátt fyrir að ráðherra gæti neitað að staðfesta opna leitarheimild af þessu tagi eða breytt gildistíma hennar hefði aldrei reynt á það í framkvæmd. Þær takmarkanir sem löggjafinn hefði mælt fyrir um, bæði varðandi tíma og staðbundið gildissvið, hefðu í raun ekki haft neina raunverulega þýðingu. Dómstóllinn benti á að landfræðilega hefðu heimildirnar verið afar opnar og síðan endurnýjaðar stöðugt. Löggjöfin mælti fyrir um eftirlit af hendi sjálfstæðs eftirlitsaðila en völd hans voru takmörkuð. Tilmæli hans um að nota ætti heimildina í minna mæli höfðu verið að engu höfð.

Dómstóllinn taldi einnig að það væri áhyggjuefni hversu vítt svigrúm einstakir lögreglumenn fengju til mats. Lögreglumenn byggðu mat sitt einvörðungu á hugboðum og innsæi. Ekki væri nóg með að lögreglumenn þyrftu ekki að sýna fram á rökstuddan grun heldur þyrftu í raun ekki einu sinni að liggja fyrir nokkrar efnislegar grunsemdir varðandi þann vegfaranda sem væri stöðvaður og leitað á. Eina takmörkunin sem leitarheimildinni var sett var að tilgangurinn yrði að vera leit að hlutum sem gætu verið notaðir í tengslum við hryðjuverk. Margs konar hlutir sem fólk notaði dags daglega gætu fallið undir skilgreininguna og lögreglumenn þyrftu samkvæmt lögunum ekki að hafa grun um að fólk hefði slíka hluti á sér til að réttlæta leit.

Dómstóllinn tók fram að tölfræðiupplýsingar og önnur gögn bentu til þess að lögreglumenn í London gripu reglulega til hinnar umdeildu leitarheimildar. Í þessum tilvikum væri mikil hætta á að geðþóttaákvæðanir yrðu teknar. Dómstóllinn benti á tölfræðiupplýsingar sem leiddu í ljós að lögreglan leitaði frekar á þeldökkum einstaklingum eða einstaklingum af asískum uppruna. Enn fremur væri hætta á að heimildinni yrði beitt gegn mótmælendum og að brotið yrði þannig gegn 10. og 11. gr. sáttmálans.

Enda þótt hægt væri að fá endurskoðun dómstóla á ákvörðunum yfirmanna lögreglunnar og ráðherra um að veita almenna leitarheimild væru yfirvöldum fengnar svo opnar heimildir að erfitt væri fyrir kærendur að sýna fram á að valdi hefði verið misbeitt. Að sama skapi væri erfitt að sýna fram á að framkvæmd hefði verið óeðlileg þegar lögreglumenn báru svo litla skyldur samkvæmt lögunum.

Dómstóllinn taldi af þessum sökum að heimildin í hryðjuverkalögunum hefði ekki verið nægilega afmörkuð til að koma í veg fyrir misnotkun. Af þessum sökum þótti ekki nægilega mælt fyrir um takmörkun á friðhelgi einkalífs í lögum. Dómstóllinn komst því að þeirri niðurstöðu að brotið hefði verið gegn 8. gr. sáttmálans.

Önnur ákvæði: Dómstóllinn taldi ekki ástæðu til að fjalla frekar um efni kærunnar á grundvelli 5., 10. og 11. gr. sáttmálans.

Kærendur voru dæmdar 33.850 evrur í málskostnað. Dómsniðurstaðan var að öðru leyti talin fullnægjandi til að bæta miska kærenda.